

PROFESORUL ALEXANDRU BORZA, PRECURSOR AL OCROTIRII NATURII DIN JUDEȚUL HUNEDOARA

IOAN RESMERIȚĂ

Județul Hunedoara poartă începuturile acțiunilor de ocrotire a naturii, încrustate în răbojul marilor inițiative impulsionate și coordonate de profesorul Alexandru Borza, care integrat în dragostea poporului nostru de a proteja anumite flori, unii arbori, unele păsări și peisagii de interes estetic, istoric sau social-cultural, a apelat la scutul protecției prin lege a unor inestimabile comori naturale de interes național sau chiar internațional.

Entuziastul profesor Borza, care și-a dăruit toate cunoștințele și eforturile neobosite în slujba contemporaneității, dar și ale viitorului, cunoștea ca nimeni altul ce înseamnă și ce a însemnat nechibzuința omului în exploatarea nerațională a naturii. Din rivna cu care s-a dăruit problemelor de ocrotirea naturii, cercetind și publicind

valoroase lucrări asupra rezervațiilor științifice, printre care ocupă un loc de frunte cele referitoare la masivul Retezatului, beneficiază cel dintâi județul Hunedoara, care găzduiește această inspirată și binevenită reuniune națională de conservare a naturii. Din cuprinsul acestor valoroase lucrări, dar mai ales a celor privitoare la Retezat, se desprinde valoarea inepuizabilă pentru documentarea științifică a acestor rezervații ca și importanța menținerii integrității lor biologice. În această vi-

ziune, profesorul Borza a militat pentru armonizarea acțiunilor de ocrotire a naturii cu valorificarea rațională a ei, în spiritul unor profunde implicații științifice și culturale.

Minat de aceste idei nobile pentru viitorul patriei noastre, s-a angajat în uriașa acțiune de ocrotire a naturii din România față de care județul Hunedoara rămâne cel mai îndatorat. O mărturie convingătoare a acestor afirmații o constituie seria de documente privitoare la înființarea Parcului național Retezat, publicate în Buletinul Comisiunii Monumentelor Naturii din 1943.

Profesorul Borza este primul om de știință care încă din 1916, în articolul intitulat „Din lumea plantelor, publicat în ziarul „Unirea” din Blaj, și republicat apoi în biblioteca „Semănătorul” de la Arad, arată că Retezatul și văile din Munții Făgărașului constituie „locuri predestinate ca să fie transformate în parcuri naționale”.

Imediat după Unire, eforturile sale pentru ocrotirea naturii se intensifică, inclusiv a celor din județul Hunedoara. Astfel, prin insistențele profesorilor Alexandru Borza și Victor Stanciu, în art. II din Legea de reformă agrară din 13 august 1919 a Marelui Sfat Național din Sibiu, se prevedea ca „toate locurile care prezintă un deosebit interes din punct de vedere științific, să fie expropriate în întregime pentru știință”. În cadrul acestei prevederi mijeau speranțe legiferate în țara noastră pentru ocrotirea naturii. Dar odată cu desființarea Consiliului Dirigent, se abrogă și această primă legislație românească în vederea ocrotirii naturii și în 1923 profesorul Borza reia acțiunea de creare a unor rezervații și parcuri naționale pe cuprinsul Transilvaniei, care urmau să fie puse sub ocrotirea unei viitoare legi.

Pentru împlinirea acestui deziderat, în numele Grădinii botanice de la Universitatea din Cluj, profesorul Borza intervine în 1923 la Direcția generală pentru reforma agrară din Cluj, cu o adresă, în care subliniază că „reforma agrară care se înfăptuiește în zilele noastre, este cel mai fericit prilej de a se crea parcuri naționale și rezervațiuni naturale, terenuri cu vegetație străbună nealterate încă de mina omenească,, puse pentru viitor la adăpost de schimbările adinci și din punct de vedere științific dezastruoase”.

Reamintim că istoria înființării Parcului național Retezat, care se poate reconstitui din lungul șir de adrese dintre profesorul Borza și autoritățile regimurilor trecute, este plină de tergiversări și neașteptate complicații datorită lipsei de interes pentru cauza frumuseților naturale ale țării. Întârzierea apariției legii pentru protecția monumentelor naturii îl determină pe profesorul Borza să întreprindă acțiuni tot mai energice. Astfel, la întiul Congres Național al naturaliștilor din România, ținut la Cluj în 1928, profesorul Borza prezintă un amplu referat intitulat „Problema protecției naturii în România”. Ca urmare a rolului dinamizant al profesorului Borza, congresul adoptă la încheiere următoarea moțiune :

„Congresul naturaliștilor din România, avînd în vedere :

1. Proiectul existent de a înființa într-o regiune a Munților Retezat un parc național ca monument al naturii.
2. Faptul, că masivul Retezat este de o excepțională bogăție flo-ristică și faunistică.

3. Faptul, că este aproape unica regiune din țară în care vegetația se află în starea ei naturală, adică în echilibru biologic cu ierbivorele numai sălbatice, căci foștii proprietari opreau cu strictețe pășunatul vitelor domestice.

Considerînd că :

4. Devastarea prin pășunat chiar vremelnic al unui „material” de cercetări științifice, unic în felul său, ar fi dovada unei lipse de prevedere și de competență nescuzabile,

5. Toți naturaliștii români ar cădea sub grea răspundere atît națională ci, și internațională dacă nu s-ar opune hotărit unei asemenea devastări,

6. Politicienii demagogi stîrnesc pe locuitorii din vecinătatea Retezatului ca să reclame libera pășunare pe tot masivul,

Hotărăște :

Să roage atît pe Domnul Președinte al Consiliului, cit și pe Domnul Ministru de Domenii, să binevoiască a opri imediat pășunatul, pescuitul, vînatul și tăierea pădurii în acea regiune a masivului Retezat, care este deja delimitată la Casa centrală a împrumutării în vederea înființării unui parc național în acest masiv.

Această oprire a pășunatului să fie menținută cu strictețe pînă cînd Legea monumentelor naturii va fi votată și pusă în aplicare”.

Dezideratele Congresului naturaliștilor din România au fost prezentate ministrului agriculturii de profesorii E. Racoviță, A. Popovici-Băznoșanu și Al. Borza. În urma acestor demersuri energice, C. Argetoianu, ministrul de atunci al agriculturii aprobă înființarea parcului național. Uneltirile potrivnicilor parcului național necesită însă noi amînări și intervenții la minister. În această privință, întîmpinarea Direcțiunii Vinătorilor Regale creează noi dificultăți, determinînd reluarea discuției înființării parcului.

Dar neobosit, profesorul Borza nu se dă învins. Și astfel, în pofida tuturor dificultăților și a lipsei de înțelegere a regimurilor trecute, după 15 ani de insistențe neîntrerupte se consfințește actul de înființare a Parcului național Retezat prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 593, din 22 martie 1935.

Am insistat mai detaliat asupra unor aspecte legate de înființarea primului parc național al țării noastre, pentru a reliefa, că fără tenacitatea de neînvinș a profesorului Borza, nu ne-am putea mindri cu acest parc. În dimensiunile celor relatate, profesorul Borza se situează între cîtorii acțiunilor de ocrotire a naturii din județul Hunedoara.

B I B L I O G R A F I E

- BORZA AL., 1924, **Protecția naturii în România**. Bul. Grăd. bot. și Muz. bot. Cluj, 4, 1—24.
- BORZA AL., 1925, **Ergebnisse der Naturschutzbewegung in Rumänien**. Nachrichtenblatt für Naturdenkmalpflege, 2, 5, 106—109.
- BORZA AL., 1927, **Ne trebuie o lege pentru protecția naturii**. Patria, 9, 26—27.
- BORZA AL., 1926, **Protecțiunea naturii în România**. Rev. Șt. V. Adamachi, 12, 3.
- BORZA AL., 1929, **Problema protecțiunii naturii în România**. Intîiul Congres al Naturaliștilor din România, Cluj, 1928, p. 94—124.

- BORZA AL., 1931, *Dzisiejszy stan ochrony przyrody w Rumunji*. Ochroda Przyrodz, 1931, 11, 121—122. A
- BORZA AL., 1932, *La Protection de la Nature en Roumanie*. Deuxième Congrès International pour la Protection de la Nature (Paris, 1931), Société d'Éditions, Paris, p. 515—527.
- BORZA AL., 1933, *Monumentele Naturii în România*. Boabe de Grâu, București, 4, 2, 19 p.
- BORZA AL., 1933, *Retezatul. Viitorul parc național al României*. Carpații, 1, 12, 2—8.
- BORZA AL., 1934, *Studii fitosociologice în Munții Retezatului*. Bul. Grăd. bot. și Muz. bot. Cluj, 14, 1—84.
- BORZA AL., 1936, *Die Pflanzengeographischen Aufgaben der Naturschutzbewegung in Rumänien*. Beriche der Schweizerischen Botanischen Gesellschaft, 46, 4 p.
- BORZA AL., 1937, *Problemele actuale ale mișcării pentru Protecțiunea Naturii în România*. Congresul al IX-lea al Asoc. Rom. pentru înaintarea științelor, București, 3 mai 1934, București, p. 82—83.
- BORZA AL., 1938, *Originalitatea masivului Retezat*. Buletinul Alpin, 6, 3, 3—6.
- BORZA AL., 1939, *Monumentele Naturii*. Carpații, 7, 343—347.
- BORZA AL., 1940, *Les monuments de la Nature de Transylvanie*. Transylvania, 5, 4, 12 p.
- BORZA AL., 1940, *Monumentele Naturii din Transilvania*. Natura, 29, 3, 119—124.
- BORZA AL., 1941, *Die Fortschritte der botanischen Forschung und des Naturschutzes in Rumänien*. Nova Acta Leopoldina, N.F., 10, 10 p.
- BORZA AL., 1941, *Die Pflanzenwelt Rumäniens und ihr Schutz*. Berichte der deutschen Botanischen Gesellschaft, Berlin, 59, 5, 153—168.
- BORZA AL. 1942, *Monumentele Naturii din Ardealul Central și Apusean*. Apulum. Buletinul Muzeului regional Alba Iulia, 1, 14 p.
- BORZA AL., 1942, *Le richesses naturelles della Romania e la loro protezione*. Lucrările Institutului de geografie al Univ. din Cluj la Timișoara, 7, 1—22.
- BORZA AL., 1944, *Documente privitoare la înființarea Parcului național al Retezatului*. Buletinul Comisiunii Monumentelor Naturii, 11, 1—4, 5—18.
- BORZA AL., 1959, *Geobotany and allied Problems in Romania*. Le Naturaliste Canadien (Quebec), 80, 5—7, 93—111.
- BORZA AL., 1965, *Die Bezeichnung der geschützten Pflanzen in der Flora Europaea*. Rev. Roum. Biol. Ser. Bot., 10, 1—2, 97—98.

LE PROFESSEUR ALEXANDRE BORZA, PRÉCURSEUR DE LA CONSERVATION DE LA NATURE DANS LE DÉPARTEMENT DE HUNEDOARA

R é s u m é

Parmi les grandes personnalités culturelles qui eurent un rôle important pour l'initiation des actions de conservation de la nature de Roumanie figure le professeur Alexandre Borza, botaniste roumain de renommée mondiale. C'est que par ses efforts fut créé le grand Parc national de Retezat, aussi que les premières réserves naturelles du département de Hunedoara.